

Karadeniz'i Isitan Gerilim: Kerç

2014 Mart'ında Rusya'nın Kırım'ı işgal etmesiyle zirveye çıkan Moskova ve Kiev arasındaki çatışma ortamı, son dönemde Azak Denizi'ne taşındı. Ukrayna'nın en önemli limanı Odessa'dan Azak Denizi'ndeki Mariupol limanına Kerç Boğazı'ndan geçerek ulaşmaya çalışan 3 Ukrayna gemisi, 25 Kasım'da Rus savaş gemileri tarafından müdahaleye uğradı. Ukrayna Deniz Kuvvetleri'ne ait iki adet gambot ve bir römorkör ile birlikte 24 kişilik mürettebatı da alıkoyan Moskova, gerekçe olarak bu gemilerin Rus karasularını ihlal etmesini gösterdi. Kiev yönetimi ise Rusya'nın bu tutumunu uluslararası hukukun açık bir ihlali olarak değerlendirdi. Nitekim yaşanan gelişmelerin ardından Ukrayna Devlet Başkanı Petro Poroşenko, Ulusal Güvenlik ve Savunma Konseyini toplayarak ülkede sıkıyönetime gidilmesi kararı aldı.

Azak Denizi ve Kırım Karasularında Hak İddiaları

Kerç Boğazı, Rusya tarafından işgal edilen Kırım ile Kırım'ın karşısındaki Rusya toprakları arasında kalan oldukça stratejik bir bölge. Rusya ve Ukrayna arasında bu bölgede geçtiğimiz ay yaşanan kriz ise ilk değil. Eylül 2003'te Moskova, Ukrayna'ya haber vermeksizin bölgede baraj çalışmalarına başlamış ve bu durum iki ülkeyi sıcak çatışmanın eşiğine getirmişti. Ancak gerilimin ardından Aralık 2003'te dönemin Ukrayna Cumhurbaşkanı Leonid Kuçma ile Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin bir araya gelerek Azak Denizi ve Kerç Boğazı'nın kullanımına dair bir işbirliği anlaşması imzaladı. Bu anlaşma ile birlikte Kerç Boğazı'ndan geçişler sorunsuz bir şekilde sürerken, 2014 yılında Kırım'ın işgali ile birlikte farklı bir süreç başladı. Moskova işgal ettiği Kırım'ı kendi toprakları olarak görürken, Kiev ise bu duruma karşı gelmektedir.

Böylelikle Rusya, Ukrayna gemilerinin Rus karasularını kullandığı için izin alması gerektiğini iddia ederken, Kiev ise bölgenin Ukrayna karasularına ait olduğunu savunmaktadır. Sonuç olarak iki ülke arasında Kırım'ın karasularının kullanımı konusunda önemli bir anlaşmazlık ortaya çıkmaktadır.

Özellikle Nisan ayından itibaren Rusya'nın Azak Denizi'nde Ukrayna gemilerini tehdit etmeye başlaması gerginliği artırmaktadır. Rusya'nın bu tehditkâr tavrı nedeniyle Ukrayna Bakanlar Kurulu, yıl sonuna kadar Azak Denizi'nde askeri bir deniz üssü kurmayı planladıklarını açıkladı. Poroşenko'nun ise Ukrayna'nın Azak Denizi'nde savunma potansiyelini artıracaklarını belirtmesi, Moskova'yı daha fazla endişelendirdi. Nitekim Rus medyası Ukrayna'nın Azak Denizi'nde ABD'ye bir üs tahsis etmek istediğini iddia ederken, ayrıca Ukrayna'nın bölgede kurmayı planladığı askeri üssü de ABD yardımı ile yapabileceğini dair haberler yayınlandı. Nitekim Rusya'nın Azak Denizi'nde krizi tırmandırmasının en önemli sebeplerinden biri ABD ve NATO'nun bölgedeki olası etkinliğidir.

Bölgede Beklenen Gerilim

Kırım'ın haricinde 2014 yılından itibaren Doğu Ukrayna'da Rusya yanlısı ayrılıkçılarla mücadele eden Kiev yönetimi, 2018 yılında Moskova'ya karşı daha aktif bir tutum sergiledi. Donetsk Halk Cumhuriyeti'nin Rusya yanlısı lideri Aleksandr Zaharçenko'nun Ağustos ayında şehir merkezinde bulunan bir patlama sonucu hayatını kaybetmesinin ardından Rusya Kiev'i suikast ile suçladı. Ayrıca 1997 yılından itibaren Moskova-Kiev ilişkilerini belirleyen temel belge niteliğini taşıyan Dostluk, İşbirliği ve Ortaklık Anlaşması, 6 Eylül'de Poroşenko'nun kararnamesi ile sonlandırıldı. Rusya'nın Karadeniz Filosu'nun Kırım'daki statüsünü düzenleyen anlaşmanın ortadan kaldırılması Kiev açısından sembolik bir önem taşımaktadır. Nitekim Poroşenko, Kırım'ın Rus işgalinden kurtarılmasının ardından bölgede bir Rus askeri üssünün asla barınamayacağını ifade etmiştir.

En önemli gelişme ise Poroşenko'nun ülkedeki Rus nüfuzunun etkisini kırmak amacıyla Ukrayna Kilisesi'nin bağımsızlığı ile ilgili girişimlerde bulunmasıdır. Bu konuda Rus Ortodoks Kilisesi'nden bağımsız bir Ukrayna Ortodoks Kilisesi için Fener Rum Patrikhanesi'ni otorite olarak gören Kiev yönetimi, Kremlin'i oldukça rahatsız etmiştir. Nitekim Ukrayna Ortodoks Kilisesi'nin bağımsızlık yolunda başarı kazanması Poroşenko'nun Moskova'ya karşı bir zaferi olarak lanse edilmiştir.

Türkiye'nin Tutumu

Türkiye hem Ukrayna hem de Rusya ile iyi ilişkilere sahip olan nadir devletlerden biridir. Ancak Türkiye'nin Kırım konusundaki tavrı oldukça açık. Ankara Rusya'nın Kırım işgalini asla tanımayacağını defalarca dile getirirken, Kırım Türklerinin haklarının korunmasına da oldukça önem veriyor. Azak Denizi'nde son yaşanan gelişmeler de Türk Boğazları ve Karadeniz'e kıyıdaşılıktan dolayı Ankara'yı oldukça yakından ilgilendirmektedir. Bunun için bölgede yaşanabilecek herhangi bir kriz veya çatışma Türkiye'yi doğrudan etkileme potansiyeli taşımaktadır. Ankara, Suriye ve Doğu Akdeniz üzerinden güneyinde yaşanan çatışma ortamını kuzeyine yani Karadeniz'e taşınmaması için proaktif bir politika izlemektedir. Nitekim Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, krizin ardından iki ülke lideriyle de görüşerek süreci yakından takip ettiğini belirtmiştir.

Batı'nın Etkisiz Söylemleri

Poroşenko Rusya'nın Azak Denizi'ndeki tavrı nedeniyle NATO ve AB'nin yardımını talep ederken, bunun sözle değil somut eylemle olması gerektiğini vurguladı. Ancak krizin tırmanmasıyla birlikte NATO, ABD ve AB'den peş peşe Rusya'ya karşı sert açıklamalar gelse de söylem düzeyini geçemedi.

Nitekim ABD'deki siyasi sıkıntılar, Avrupa Birliği içinde ise Brexit tartışmalarının yanında Fransa'daki sarı yeleklilerin protestoları, Batı'nın kendi sorunlarına yönelmesine neden oldu. Aslında 2008 yılında Gürcistan, 2014 yılında ise Ukrayna'da olduğu gibi Rus askeri müdahaleleri Batı'nın söylem düzeyinde kalan desteğini etkisiz bıraktı.

*İNSAMER Avrasya Araştırmacımız Burak Çalışkan'ın 17.12.2018 tarihinde Yeni Şafak gazetesinde yayınlanan yazısıdır.